

Olivera Vuković¹

UDC 159.947.5-057.875

005.96

Originalni naučni rad

Primljen: 30. 10. 2017.

Prihvaćen: 01. 03. 2018.

KAKO MATURANTI PROCENJUJU ZNAČAJ I U KOJOJ MERI POSEDUJU KLJUČNE KOMPETENCIJE ZA CELOŽIVOTNO UČENJE²

REZIME: Koncept celoživotnog učenja podrazumeva kontinuiranu svakodnevnu aktivnost pojedinca usmerenu na sticanje i unapređenje svih vrsta znanja, veština i kompetencija u okviru ličnog, građanskog, društvenog ili profesionalnog delovanja pojedinca (EU, 2000). Ključne kompetencije su prenosivi multifunkcionalni sklop znanja, veština i stavova koji su potrebni svim pojedincima za njihovu ličnu realizaciju i razvoj, uključivanje u društvo i zapošljavanje. Evropska unija je 2006. godine donela preporuku o ključnim kompetencijama za celoživotno učenje. Cilj ovog rada bio je da ispita kako maturanti procenjuju značaj i u kom stepenu poseduju osam ključnih kompetencija za uspešnu karijeru, kao i njihovu povezanost. Ispitivanje je sprovedeno na uzorku od 230 učenika završnih razreda srednjih škola. Za potrebe istraživanja korišćena je skala USDU (Vuković, 2014) konstruisana za potrebe ovog istraživanja, Likertovog je tipa, sadrži 31 aitem, a pouzdanost skale je $\alpha=0,925$. Prema dobijenim rezultatima maturanti najveći značaj pridaju digitalnim kompetencijama i kompetencijama komunikacije na stranim jezicima. Najmanji značaj pridaju matematičkim kompetencijama, osnovama nauke i tehnologije, kao i kompetencijama kulturne osvešćenosti. Procena stepena posedovanja kompetencija

¹ NSZ, Filijala Novi Sad, Alberta Tome 2, Novi Sad. E-mail: olivera.vukovic@nsz.gov.rs

² This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

gradi sličan profil, ali su vrednosti niže u odnosu na procene značaja. Povezanost procene značaja i stepena posedovanja je srednjeg intenziteta i značajna je na nivou 0,01.

KLJUČNE REČI: kompetencije, celoživotno učenje, karijera.

1. Uvod

Živimo u vremenu brzih, dramatičnih, kompleksnih i nepredvidivih promena, koje sve značajnije utiču na ponašanje, poslovanje i upravljanje organizacijama. U ovim nesigurnim, haotičnim i kompleksnim uslovima čovek postaje dominantan resurs.

Savremeno društvo karakterišu nagle, brze promene, izraženost ekonomskih i kulturnih razlika, globalizacija, brze tranzicije društva u „društvo znanja“. Zbog toga se sve više govori o konceptu celoživotnog učenja, čime se doprinosi većoj konkurentnosti kako ličnoj, tako i društvenoj. Celoživotno učenje podrazumeva sticanje znanja tokom čitavog zivota, u svim oblicima u kojima je moguće (formalno, neformalno i informalno). Obrazovanje kao temelj savremenog društva postalo je ključni faktor ekonomskog razvoja. U savremenim razvijenim zemljama, naročito u državama članicama EU, posebna pažnja se poklanja obrazovanju. Zato je pred obrazovanje u EU postavljen zadatak da doprinese ostvarenju strateškog cilja da EU „postane najkonkurentnija i što se znanja tiče, najdinamičnija ekonomija na svetu, sposobna za kontinuirani ekonomski razvoj sa većim brojem radnih mesta, koji su uz to i kvalitetnija, kao i da se ostvari veća socijalna kohezija“ (European Commission, AC, 2002, str.1).

Evropska unija je 2006. godine definisala osam ključnih kompetencija za celoživotno učenje. Pri tom, EU pod kompetencijama podrazumeva kombinaciju znanja, veština i stavova koje svaki pojedinac treba da poseduje zbog ličnog ispunjenja i razvoja, aktivne građanske uloge, društvenog uključivanja i zapošljavanja. Cilj je da mladi ljudi do kraja svog formalnog obrazovanja razviju svoje ključne kompetencije i tako se pripreme za život odrasle, zrele osobe, spremne za dalji razvoj i celoživotno učenje. Tih osam kompetencija su:

- komunikacija na maternjem jeziku;

- komunikacija na stranom jeziku;
- matematičke kompetencije i osnovne kompetencije u prirodnim naukama i tehnologiji;
- digitalne kompetencije;
- učiti kako učiti;
- socijalne i građanske kompetencije;
- smisao za inicijativu i preduzetništvo;
- kulturna osvešćenost i izražavanje u području kulture.

Sve nabrojane kompetencije se smatraju podjednako važnim, jer omogućavaju uspešan život pojedinca u društvu. Ključne kompetencije predstavljaju multifunkcionalni sklop znanja, veština, nadarenosti i stavova koji su u XXI veku potrebni svim pojedincima za njihovu ličnu realizaciju i razvoj, uključivanje u društvo i zapošljavanje (Prastalo, R., 2010).

Cilj ovog istraživanja je da se ispita kako maturanti procenjuju značaj i u kom stepenu poseduju osam ključnih kompetencija za uspešnu karijeru, kao i njihovu povezanost. Istraživanje je sprovedeno na učenicima završnih razreda srednjih škola, pred završetak formalnog srednjoškolskog obrazovanja.

2. Metod

2.1. Uzorak i postupak

Ispitivanje je sprovedeno na prigodnom uzorku od 230 učenika završnih razreda srednjih škola: 49 učenika gimnazije, 90 učenika medicinske škole i 91 učenik tehničke škole (34% mladići i 66% devojke). Nakon završetka srednje škole najviše učenika – 82,2%, namerava da upiše fakultet/visoku strukovnu skolu, 4,8% namerava da se školuje u inostranstvu, 5,2% namerava da traži posao u zemlji, 3,9% namerava da traži posao u inostranstvu, 0,9% namerava da osnuje sopstvenu firmu, a 3% namerava nešto drugo.

Za potrebe ispitivanja korišćena je skala USDU (Vuković, 2014), konstruisana za potrebe ovog istraživanja. Likertovog je tipa i sadrži 31 ajtem, pouzdanost skale je $\alpha=0,925$. Ispitanici su procenjivali značaj svake tvrdnje za uspešnu karijeru ocenama od 1 do 5 (od „nimalo nije važno“ do „veoma je važno“), kao i stepen posedovanja

pojedinih kompetencija ocenama od 1 do 5 (od „nimalo ne posedujem“ do „u potpunosti posedujem“). U Tabeli 1 prikazane su minimalne, maksimalne vrednosti, aritmetičke sredine i standardne devijacije po kompetencijama.

Kompetencija	minim.	maksim.	Skala značaja kompetencija		Skala posedovanja	
			AS	SD	AS	SD
Komunikacija na maternjem jeziku	14	35	30.50	3.788	27,80	4,14
Komunikacija na stranim jezicima	2	10	9.07	1.473	7,20	3,50
Matematika, nauka i tehnologija	6	20	14.04	3.236	13,18	3,145
Digitalne kompetencije	4	10	9.01	1.323	8,75	1,482
Učiti kako učiti	10	20	17.60	2.391	15,72	2,732
Socijalne i građanske kompetencije	8	20	17.28	2.541	15,75	2,775
Preduzetništvo	15	30	26.04	3.686	23,47	4,001
Kulturne kompetencije	2	10	7.13	2.156	6,77	2,181

Tabela 1. Prosečne vrednosti po kompetencijama

Podaci prikupljeni tokom istraživanja obrađeni su u programu SPSS for Windows, a za njihovu obradu korišćeni su sledeći statistički postupci: statistički postupci deskriptivne analize za utvrđivanje izraženosti istraživanih pojava; T-test za nezavisne uzorke u cilju utvrđivanja značajnosti razlika među grupama; jednofaktorska univarijantna analiza varijanse; Spearmanov koeficijent rang korelacije.

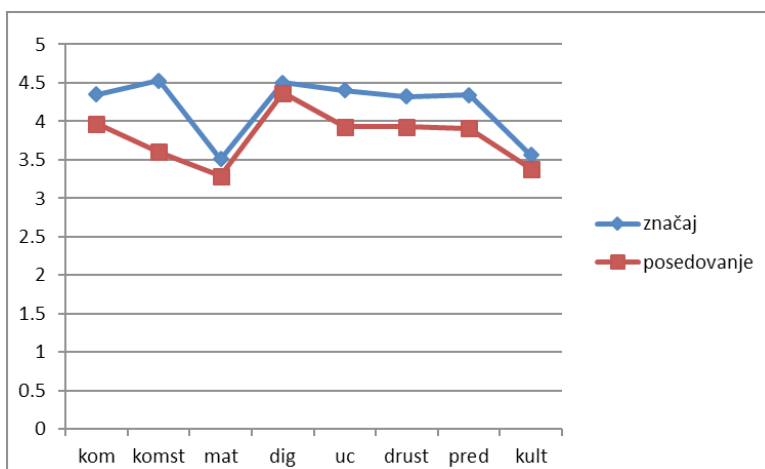
2.2 Rezultati istraživanja

Na osnovu podataka iz Tabele 2 možemo zaključiti da maturanti jače procenjuju značaj kompetencija, nego što procenjuju stepen njihovog posedovanja, što se i očekivalo. Kao što možemo videti na Grafikonu 1, maturanti najveći značaj pridaju sledećim kompetencijama: komunikacija na stranim jezicima (4,53) i digitalne kompetencije (4,50) – najviše prosečne ocene, a najmanji značaj pridaju

matematičkim kompetencijama (3,51) i kompetencijama kulture (3,56) – najniže prosečne ocene. Gotovo identičan značaj pridaju sledećim kompetencijama: komunikacija na maternjem jeziku (4,35), učenje (4,40), društvene kompetencije (4,32) i preduzetništvo (4,34). Procene stepena posedovanja kompetencija grade sličan profil, kao što možemo videti na Grafikonu 1, ali su ocene niže od ocena kojim procenjuju njihov značaj. Digitalne kompetencije (4,37), komunikacija na maternjem jeziku (3,97), učenje (3,93), društvene kompetencije (3,93) i preduzetništvo (3,91) su kompetencije za koje maturanti procenjuju da ih poseduju u većem stepenu. Komunikaciju na stranim jezicima (3,6), kompetencije kulture (3,38) i matematičke kompetencije (3,29) maturanti poseduju u nešto nižem stepenu.

	Teorijski raspon	AS	SD	Skjunis	Kurtosis
značaj		130,67	15,377	-,817	-474
posedovanje	31-155	118,65	16,274	-,536	1,924

Tabela 2. Ukupan rezultat postignuća na upitniku procene značaja i upitniku stepena posedovanja kompetencija

Grafikon 1. Profilli kompetencija – prosečne ocene

Zanimalo nas je da vidimo kako procenjuju značaj pojedinih elemenata svake od kompetencija, kao i kako procenjuju stepen njihovog posedovanja. Prikaz u Tabeli 3.

tvrdnja	značaj										posedovanje									
	1		2		3		4		5		1		2		3		4		5	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Uspešno komun. u pisanom obliku (pisanje dopisa, tekstova...)	4	1,7	8	3,5	45	19,6	87	37	86	37,4	6	2,6	15	6,5	68	29,6	99	43	42	18,3
Uspešno komun. u usmenom obliku (govor)	0		1	0,4	10	4,3	44	19,1	175	76,1			9	3,9	41	17,8	114	49,6	66	28,7
Pažljivo slušanje sagovornika (bez prekidanja) dok govori	1	0,4	1	0,4	19	8,3	69	30	140	60,9	2	0,9	10	4,3	32	13,9	60	26,1	126	54,8
Čitanje sa razumevanjem različitih tekstova	2	0,9	7	3,1	24	10,4	65	28,3	132	57,4	3	1,3	7	3,0	48	20,9	86	37,4	86	37,4
Razlikovanje bitnih od nebitnih činjenica pri čitanju, pisanju, slusanju i govorenju	1	0,4	5	2,2	24	10,4	60	26,1	140	60,9	1	0,4	10	4,3	38	16,5	112	48,7	69	30,0
Formulisanje vlastitih argumenata u govoru i pisanju	1	0,4	4	1,7	30	13	63	27,4	132	57,4	1	0,4	7	3,0	62	27,0	91	39,6	69	30,0
Upotreba pomoć. sredstava (beleške, sheme ...)	3	1,3	15	6,5	47	20,4	79	34,3	86	37,4	3	1,3	19	8,3	67	29,1	86	37,4	55	23,9
Uspešno komun. u pisanom obliku na bar jednom stranom jeziku	1	0,4	5	2,2	14	6,1	67	29,1	143	62,2	9	3,9	40	17,4	66	28,7	67	29,1	47	20,4
Uspešno komun. u usmen. obliku na bar jednom str. jeziku	2	0,9	8	3,5	10	4,3	48	20,9	162	70,4	13	5,7	30	13,0	54	23,5	78	33,9	55	23,9

Primena osn. rač. operacija, izračunavanje procenata i primena menih jedinica	7	3,0	18	7,8	38	16,5	75	32,6	92	40,0	5	2,2	23	10,0	61	26,5	61	26,5	80	34,8
Temeljno poznav. matem. pojnova, geometrijske i algebarske teoreme	33	14,3	46	20,0	75	32,6	45	19,6	31	13,5	25	10,9	59	25,7	68	29,6	52	22,6	26	11,3
Poznavanje osnov. načela sveta prirode, tehnologije ili tehnol. procesa	2	0,9	21	9,1	83	36,1	81	35,2	43	18,7	6	2,6	32	13,9	94	40,9	77	33,5	21	9,1
Poznavanje osnov. karakteri st. nauč. istraživanja	10	4,3	30	13,0	78	33,9	64	27,8	47	20,4	22	9,6	40	17,4	91	39,6	57	24,8	20	8,7
Upotreba internet i e-maila	0	0	4	1,7	16	7,0	43	18,7	167	72,6	1	0,4	4	1,7	19	8,3	56	24,3	150	65,2
Upotreba Word-a, Excel-a, Power Point-a			8	3,5	25	10,9	66	28,7	131	57,0	4	1,7	7	3,0	30	13,0	80	34,8	109	47,4
Upotreba znanja u različitim kontekstima (prenošenje znanja iz jedne u drugu oblast)			8	3,5	29	12,6	80	34,8	113	49,1	4	1,7	12	5,2	61	26,5	99	43,0	54	23,5
Poznavanje i razumevanje vlastitih metoda učenja, prednosti i nedostataka vlastitih veština	2	0,9	4	1,7	37	16,1	72	31,3	115	50,0	4	1,7	10	4,3	51	22,2	97	42,2	68	29,6
Spremnost na promenu i vlastiti razvoj	2	0,9	7	3,0	23	10,0	52	22,6	146	63,5	3	1,3	11	4,8	48	20,9	66	28,7	101	43,9
Znati „kako se uči“	2	0,9	3	1,3	12	5,2	55	23,9	158	68,7	2	0,9	12	5,2	57	24,8	100	43,5	59	25,7
Posedovanje veštine pregovaranja			7	3,0	17	7,4	56	24,3	150	65,2	1	0,4	16	7,0	56	24,3	83	36,1	74	32,2
Prihvatanje načela razlicitosti	2	0,9	5	2,2	34	14,8	68	29,6	121	52,6	2	0,9	8	3,5	46	20,0	82	35,7	92	40,0
Sposobnost konstrukt. komun. u raznim društ. situacijama (tolerisanje stanovišta i ponašanja drugih)	2	0,9	6	2,6	28	12,2	81	35,2	113	49,1	3	1,3	15	6,5	58	25,2	85	37,0	69	30,0

Olivera Vuković

KAKO MATURANTI PROCENJUJU ZNAČAJ I U KOJOJ MERI POSEDUJU
KLJUČNE KOMPETENCIJE ZA CELOŽIVOTNO UČENJE

Pokazivanje solidar. i interesa za rešavanje problema u lokal. i široj društvenoj zajednici	6	2. 6	6	2. 6	32	13.9	86	37.4	100	43.5	7	3,0	16	7, 0	48	20,9	95	41,3	64	27,8
Pozitivan stav prema promenama i inovacijama	2	0. 9	6	2. 6	36	15,7	66	28,7	120	52,2	3	1,3	13	5, 7	50	21,7	80	34,8	84	36,5
Spremn. za prepoz područ za primenu preduzet. vešt.	3	1. 3	15	6. 5	52	22,6	81	35,2	79	34,3	6	2,6	26	11 ,3	90	39,1	72	31,3	36	15,7
Veštine stvaranja i realizacije projekata	3	1. 3	10	4. 3	37	16,1	68	29,6	112	48,7	7	3,0	21	9, 1	68	29,6	84	36,5	50	21,7
Prihvatanje odgovornosti za vlastite postupke	3	1. 3	2	0. 9	19	8,3	26	11,3	180	78,3	7	3,0	2	0, 9	27	11,7	61	26,5	133	57,8
Postavljanje ciljeva i motivisanost za njihovu realizaciju	2	0. 9	2	0. 9	22	9,6	43	18,7	161	70,0	4	1,7	9	3, 9	46	20,0	79	34,3	92	40,0
Sposobnost procenivanja i preuzimanja rizika kada je to potrebno	3	1. 3	6	2. 6	25	10,9	58	25,2	138	60,0	4	1,7	13	5, 7	47	20,4	93	40,4	73	31,7
Prihvatanje značaja umetničkih dela, kao i uživanje u njima – na osnovu široke definicije kulture	12	5. 2	26	11 .3	72	31,3	59	25,7	61	26,5	18	7,8	33	13 ,3	70	30,4	56	24,3	53	23,0
Sposobnost umetničkog izražavanja u skladu sa urođenim potencijalima	14	6. 1	25	10 .9	73	31,7	54	23,5	64	27,8	17	7,4	37	16 ,1	74	32,2	50	21,7	52	22,6

Tabela 3. Frekvencije i procentualna zastupljenost – značaj i posedovanje kompetencija

T-testom upoređeni su rezultati procene značaja i posedovanja kompetencija devojaka i mladića. Postoji značajna razlika u ukupnom postignuću na skali značaja kompetencija kod devojaka ($M = 132,58$;

SD = 15,272) i mladića M = 126,90; SD = 14,977; $t = -2,679$ $p = 0,008$. Ne postoji značajna razlika u ukupnom postignuću skale posedovanja kompetencija kod devojaka (M = 119,48; SD = 14,922) i mladića (M = 117,00; SD = 18,67); $t = -1,091$ $p = 0,227$.

U odnosu na prebivalište maturanata, ne postoji značajna razlika u ukupnom postignuću skale značaja kompetencija kod maturanata kojima je selo prebivalište (M = 129,52; SD = 15,430) i maturanata sa prebivalištem u gradu (M = 131,77; SD = 15,312); $t = 1,111$ $p = 0,268$.

U odnosu na prebivalište, ne postoji značajna razlika u ukupnom postignuću skale posedovanja kompetencija kod maturanata kojima je selo prebivalište (M = 117,52; SD = 17,219) i maturanata sa prebivalištem u gradu (M = 119,72; SD = 15,321); $t = 1,027$ $p = 0,305$.

Na osnovu rezultata ANOVE i rezultata F testa zaključili smo da postoje statistički značajne razlike na postignuću skale značaj kompetencija u odnosu na namere maturanata. $F = 0,285$, $p = 0,017$; statistički značajna razlika na nivou 0,05 postoji između maturanata koji nameravaju da traže posao u inostranstvu (AS = 113,44, SD = 20,038) i onih što nameravaju da se školuju u inostranstvu (AS = 126,82, SD = 19,909), kao i onih što nameravaju da upišu fakultet/visoku strukovnu školu (AS = 131,70, SD = 14,380) i između onih što nameravaju da traže posao u zemlji (AS = 133,33, SD = 17,552).

Na osnovu rezultata ANOVE i rezultata F testa zaključili smo da postoje statistički značajne razlike na nivou 0,05 na postignuću skale posedovanja kompetencija u odnosu na namere maturanata. Statistički značajna razlika postoji između maturanata koji nameravaju da osnuju sopstvenu firmu (AS = 92,00, SD = 1,414) i onih što nameravaju da upišu fakultet (AS = 119,46, SD = 15,067), kao i onih što nameravaju da se školuju u inostranstvu (AS = 120,09, SD = 15,443)

Na osnovu rezultata ANOVE i rezultata F testa zaključili smo da ne postoje statistički značajne razlike na postignuću skale značaj kompetencija u odnosu na školski uspeh u prvoj godini ($F = 1,138$, $p = 0,248$), ni u drugoj godini ($F = 1,131$, $p = 0,264$), kao ni u trećoj godini ($F = 1,205$, $p = 0,17$).

Na osnovu rezultata ANOVE i rezultata F testa zaključili smo da ne postoje statistički značajne razlike na postignuću skale posedovanje kompetencija u odnosu na školski uspeh u prvoj godini ($F = 1,178$, p

= 0,196), kao ni u drugoj godini ($F = 1,1376$, $p = 0,054$), ali je značajna razlika u odnosu na školski uspeh u trećoj godini ($F = 1,963$, $p = 0,000$).

Na osnovu rezultata ANOVE i rezultata F testa zaključili smo da ne postoje statistički značajne razlike na postignuću skale značaj kompetencija u odnosu na zdravstveno stanje maturanata ($F = 0,511$, $p = 0,475$), niti postoje statistički značajne razlike na postignuću skale posedovanje kompetencija u odnosu na zdravstveno stanje ($F = 0,025$, $p = 0,875$).

Na osnovu rezultata ANOVE i rezultata F testa zaključili smo da ne postoje statistički značajne razlike na postignuću skale značaj kompetencija u odnosu na radni status oca ($F = 0,452$, $p = 0,502$), niti postoje statistički značajne razlike u odnosu na radni status majke ($F = 0,010$, $p = 0,972$). Zaključili smo da ne postoje statistički značajne razlike na postignuću skale posedovanje kompetencija u odnosu na radni status oca ($F = 0,571$, $p = 0,451$), kao ni u odnosu na radni status majke ($F = 0,035$, $p = 0,851$).

Na osnovu rezultata ANOVE i rezultata F testa zaključili smo da ne postoje statistički značajne razlike na postignuću skale značaj kompetencija u odnosu na obrazovni status oca ($F = 0,878$, $p = 0,496$), niti postoje statistički značajne razlike u odnosu na obrazovni status majke ($F = 1,132$, $p = 0,344$). Zaključili smo da ne postoje statistički značajne razlike na postignuću skale posedovanje kompetencija u odnosu na obrazovni status oca ($F = 0,876$, $p = 0,498$), ali postoje statistički značajne razlike u odnosu na obrazovni status majke ($F = 2,277$, $p = 0,048$). Na nivou 0,05 značajno se razlikuju po postignuću skale posedovanja kompetencija maturanti čije su majke završile fakultet ($AS = 114,53$, $SD = 15,945$) u odnosu na one čije majke imaju magistraturu ($AS = 132,2$, $p = 389$) i doktorat ($AS = 141$, $p = 2,828$).

Zanimala nas je povezanost procene značaja i stepena posedovanja kompetencija. Korelacija između ukupne procene značaja kompetencija i ukupnog stepena posedovanja kompetencija iznosi 0,477, srednjeg je intenziteta i značajna je na nivou 0,01. Zanimala nas je povezanost pojedinačnih kompetencija. Prikaz sledi u Tabeli 4.

	Pkom	Pkomst	Pmat	Pdig	Puč	Pdruš	Ppred	Pkul
Zkom	,394**	,018	,063	,169*	,299**	,269**	,222**	,255**
Zkomst	,291**	,231**	050	,322**	,260**	,169*	,233**	-,012
Zmat	,195**	,052	,489**	088	,231**	,214**	,295**	,327**
Zdig	,231**	,016	,058	,376**	,303**	,155*	,261**	,041
Zuč	,303**	,065	,098	,228**	,456**	,293**	,302**	,191**
Zdruš	,312**	-,001	,084	,161**	,311**	,533**	,325**	,217**
Zpred	,306**	,087	,113	,259**	,437**	,400**	,536**	,254**
Zkul	,137**	-,002	,267**	,010	232**	,177**	,250**	,614**

**korelacija je značajna na nivou 0,01; *korelacija je značajna na nivou 0,05

Legenda: Zkom – značaj komunikacije; Zkomst – značaj komunikacije na stranim jezicima, Zmat – značaj matematike, nauke i tehnologije; Zdig – značaj digitalnih kompetencija; Zuč – značaj kompetencija učenja; Zdruš – značaj društvenih kompetencija; Zpred – značaj preduzetničkih kompetencija; Zkul – značaj kulturnih kompetencija; : Pkom – posjedovanje kompetencija komunikacije; Pkomst – posjedovanje kompetencija komunikacije na stranim jezicima, Pmat – posjedovanje kompetencija matematike, nauke i tehnologije; Pdig – posjedovanje digitalnih kompetencija; Puč – posjedovanje kompetencija učenja; Pdruš – posjedovanje društvenih kompetencija; Ppred – posjedovanje preduzetničkih kompetencija; Pkul – posjedovanje kulturnih kompetencija;

Tabela 4. Povezanost procene značaja kompetencija i procene stepena posjedovanja pojedinačnih kompetencija za celoživotno učenje

2.3. Diskusija

Svaku od osam kompetencija za celoživotno učenje čini više elemenata. Kao što možemo videti u Tabeli 3, maturanti ne pridaju isti značaj različitim kompetencijama. U analizi koja sledi zbrajani su procenti *u velikoj meri je važno* i *veoma je važno* (u daljem tekstu podrazumeva *važno je*), kao i *nimalo nije važno* i *malo je važno* (u daljem tekstu podrazumeva *nije važno*). Kompetencija komunikacija na maternjem jeziku: oko 95% maturanata smatra važnom komunikaciju u usmenom obliku, ali oko 74% smatra važnom komunikaciju u pisanom obliku. Oko 91% maturanata smatra važnim pažljivo slušanje sagovornika, oko 85% smatra važnim razlikovanje bitnih od nebitnih

činjenica, kao i čitanje sa razumevanjem i formulisanje vlastitih argumenata. Kompetencija komunikacija na stranom jeziku: oko 91% maturanata smatra važnom komunikaciju kako u usmenom, tako i u pisanom obliku. Za matematičke kompetencije i osnove kompetencija u prirodnim naukama i tehnologiji slika je drugačija. Naime, 72% smatra važnim primenu osnovnih matematičkih principa a 11% ih ne smatra važnim. Temeljno poznavanje matematičkih pojmova 32% smatra važnim a 34% ne smatra važnim. Poznavanje osnovnih načela prirode i tehnologije oko 53% smatra važnim a oko 10% ne smatra važnim. Poznavanje osnovnih principa naučnog istraživanja oko 48% smatra važnim dok oko 17% ne smatra važnim. Digitalne kompetencije se procenjuju važnim u oko 90%, što je i očekivano u ovom uzrastu, ali je nešto slabije procenjena važnost upotrebe vorda i eksela (Word, Excel) – oko 83%, od upotrebe interneta i imejla (e-mail) – oko 91%. Spremnost na vlastitu promenu i razvoj važnom smatra 85% maturanata, 84% smatra važnim prenošenje znanja iz jedne oblasti u drugu, 92% smatra važnim „znati kako se uči“. Za 90% maturanata je važno posedovanje veštine pregovaranja, 81% smatra važnim prihvatanje načela različitosti, 84% smatra važnim tolerisanje ponašanja drugih, kao i pokazivanje interesovanja za rešavanje problema u lokalnoj i društvenoj zajednici. Njih 80% smatra važnim pozitivan stav prema promenama, spremnost na prepoznavanje područja primene preduzetničkih veština a oko 75% smatra važnim veštine stvaranja i realizacije projekata. Oko 88% smatra važnim postavljanje ciljeva i njihovu realizaciju a oko 90% prihvatanje odgovornosti za vlastite postupke. Kod kompetencije kulturna osvešćenost i izražavanje u području kulture 51% maturanata smatra važnim prihvatanje značaja umetničkih dela, a 17% smatra da nije važno. Potpuno isti procenti važe i za procenu značaja sposobnosti umetničkog izražavanja. 51% smatra važnim, a 17% ne smatra važnim.

Kao što možemo videti u Tabeli 2, maturanti ne poseduju u istom stepenu različite kompetencije. Unutar svake kompetencije je više elemenata. U analizi koja sledi zbrajani su procenti *u velikoj meri posedujem* i *u potpunosti posedujem* (u daljem tekstu podrazumeva *posedujem*), kao i *nimalo ne posedujem* i *pomalo posedujem* (u daljem tekstu podrazumeva *ne posedujem*). Kompetencija komunikacija na maternjem jeziku: oko 78% maturanata smatra da poseduje

komunikaciju u usmenom obliku, ali oko 61% smatra da poseduje kompetenciju komunikacije u pisanom obliku. Oko 91% maturanata smatra da pažljivo sluša sagovornika, oko 79% smatra da razlikuje bitne od nebitnih činjenica, oko 75% čita sa razumevanjem a oko 70% formuliše vlastite argumente. Kompetencija komunikacija na stranom jeziku: oko 58% maturanata smatra da uspešno komunicira u usmenom a oko 50% u pisanom obliku. Za matematičke kompetencije i osnove kompetencija u prirodnim naukama i tehnologiji slika je drugačija. Oko 61% uspešno primenjuje osnovne matematičke principe. Temeljno poznavanje matematičkih pojmova poseduje oko 34% a oko 37% ih ne poseduje. Poznavanje osnovnih načela prirode i tehnologije poseduje oko 43% a oko 16% ih ne poseduje. Poznavanje osnovnih principa naučnog istraživanja poseduje oko 34% a 27% ih ne poseduje. Oko 90% ispitanika poseduje veštine upotrebe interneta i imejla, a upotrebu vorda, eksela – oko 82%. Oko 73% maturanata poseduje spremnost na vlastitu promenu i razvoj, oko 65% poseduje prenošenje znanja iz jedne oblasti u drugu, oko 70% zna „kako se uči“. Oko 69% maturanata poseduje veštine pregovaranja, 76% prihvata načela različitosti, 67% poseduje tolerisanje ponašanja drugih a 69% pokazuje interesovanje za rešavanje problema u lokalnoj i društvenoj zajednici. Oko 71% poseduje pozitivan stav prema promenama, 47% spremnost na prepoznavanje područja primene preduzetničkih veština a oko 58% poseduje veštine stvaranja i realizacije projekata. Oko 74% poseduje veštine postavljanje ciljeva i njihovu realizaciju a oko 84% prihvata odgovornost za vlastite postupke. Kod kompetencije kulturna osvešćenost i izražavanje u području kulture 47% maturanata prihvata značaj umetničkih dela a 21% ne poseduje ove kompetencije. Sposobnosti umetničkog izražavanja prisutne su kod 44% a oko 24% ih ne poseduje.

Korelacija ukupne procene značaja i ukupnog stepena posedovanja kompetencija je srednjeg intenziteta i značajna je na nivou 0,01. Analiza korelacije stepena značaja i stepena posedovanja pojedinačnih kompetencija dala je sledeće rezultate: korelacija procene značaja svih kompetencija i stepena posedovanja kompetencije komunikacije je značajna na nivou 0,01. Međutim, za kompetencije matematike, nauke i tehnologije i kompetencije kulture je niska a za procene značaja ostalih kompetencija je slaba. Korelacija stepena značaja

pojedinačnih kompetencija i posedovanja kompetencije komunikacije na stranim jezicima nije značajna, osim slabe korelacije značaja komunikacije na stranim jezicima (na nivou 0,01). Korelacija između stepena značaja i stepena posedovanja matematičkih kompetencija je srednjeg intenziteta i značajna je na nivou 0,01. Interesantno je da je korelacija stepena značaja kulturnih kompetencija i posedovanja matematičkih kompetencija značajna na nivou 0,01, doduše niskog intenziteta. Niska povezanost je prisutna i između posedovanja digitalnih kompetencija i stepena značaja svih kompetencija, osim matematike i kulture (na nivou 0,01) doduše niskog intenziteta. Niska povezanost (na nivou 0,01) postoji između posedovanja kompetencije učenje i svih procena stepena značaja pojedinačnih kompetencija, osim kod procene značaja učenja i značaja preduzetništva – gde je srednjeg intenziteta. Niska povezanost postoji i između posedovanja društvenih kompetencija i procene stepena značaja pojedinačnih kompetencija, a srednjeg intenziteta je povezanost posedovanja društvenih kompetencija i značaja društvenih kompetencija i značaja preduzetništva. Niska povezanost postoji između posedovanja preduzetničkih kompetencija i značaja svih pojedinačnih kompetencija na nivou 0,01, osim značaja preduzetništva gde je povezanost srednjeg intenziteta. Niska povezanost postoji i između posedovanja kompetencija kulture i značaja komunikacije, značaja matematičkih kompetencija, kompetencija učenja, društvenih kompetencija (na nivou 0,01); povezanost visokog intenziteta postoji između posedovanja i značaja kulturnih kompetencija a nema povezanosti sa značajem kompetencije komunikacije na stranim jezicima i značajem digitalnih kompetencija.

3. Zaključak

Ključne kompetencije predstavljaju multifunkcionalni sklop znanja, veština, nadarenosti i stavova koji su u XXI veku potrebni svim pojedincima za njihovu ličnu realizaciju i razvoj, uključivanje u društvo i zapošljavanje. Sve se smatraju podjednako važnim, jer omogućavaju uspešan život pojedinca u društvu. Naši maturanti u velikom procentu smatraju značajnim ove kompetencije za uspešnu karijeru. To se prvenstveno odnosi na procenu značaja kompetencije komunikacije

na maternjem jeziku, komunikacije na stranom jeziku, digitalne kompetencije, kompetencije „učiti kako učiti“, socijalne i građanske kompetencije, kao i kompetencije smisao za inicijativu i preduzetništvo. Nešto drugačije procenjuju značaj matematičke kompetencije, osnovne kompetencije u prirodnim naukama i tehnologiji, kao i kompetencije kulture. U odnosu na ostale kompetencije, za ove dve je najniži procenat maturanata koji ih smatraju važnim, a najviše ima maturanata koji ove kompetencije ne smatraju važnim. Procena stepena posedovanja kompetencija gradi sličan profil, ali su vrednosti niže nego na skali procene značaja kompetencija.

Maturanti se ne razlikuju prema polu u stepenu posedovanja kompetencija, ali u pogledu značaja kompetencija se razlikuju – devojke jače procenjuju značaj kompetencija od momaka. Maturanti se ne razlikuju prema prebivalištu niti po zdravstvenom stanju, kao ni prema radnom statusu roditelja. Prema namerama nakon srednje škola postoje razlike među maturantima. Interesantno je da najniži skor na ukupnoj skali značaja kompetencija postižu maturanti koji nameravaju da traže posao u inostranstvu, za razliku od onih što nameravaju da se školuju u inostranstvu ili da nastavljaju školovanje u zemlji, kao i onih što nameravaju da traže posao. Interesantan je i podatak da maturanti koji nameravaju da osnuju sopstvenu firmu postižu najniži skor na skali posedovanja kompetencija i značajno se razlikuju od onih što nameravaju da nastave školovanje u zemlji ili u inostranstvu.

Imajući na umu da se svih osam kompetencija smatra podjednako važnim za uspešan život i karijeru svakog pojedinca, pred obrazovnim sistemom i čitavim našim društvom je dosta posla. Potrebno je poraditi na kompetenciji komunikaciji a poseban akcenat je na komunikaciji u pisanom obliku i formulisanju vlastitih argumenata. Skoro polovina maturanata nedovoljno poseduje kompetencije komunikacije na stranim jezicima. Mali procenat maturanata poseduje kompetencije poznavanja temeljnih matematičkih pojmova, osnovnih načela prirode i tehnologije, kao i osnovnih principa naučnog istraživanja. Digitalne kompetencije poseduje veliki procenat maturanata, što je i očekivano u ovom uzrastu, ipak – vredelo bi se pozabaviti kvalitetom tih kompetencija. Veliki procenat maturanata se izjašnjava da poseduje spremnost na promenu i razvoj, ali bi se vredelo pozabaviti kvalitetom kompetencija

prenošenja znanja iz jedne oblasti u drugu. Nedovoljan procenat maturanata iskazuje spremnost na područje primene preduzetničkih veština, kao i posedovanja veština stvaranja i realizacije projekata, mada većina iskazuje pozitivan stav prema promenama. Veštine postavljanja ciljeva i njihova realizacija, kao i prihvatanje odgovornosti za sopstvene postupke prisutni su kod većine maturanata, ali bi bilo dobro detaljnije se pozabaviti ovim kompetencijama. Visok procenat maturanata ne prihvata u dovoljnoj meri značaj umetničkih dela. Prisutna je relativno slaba povezanost između procene značaja i stepena posedovanja, što pruža mogućnost da poboljšavanjem bilo koje kompetencije utičemo na poboljšanje i ostalih kompetencija. U narednim istraživanjima mogao bi se detaljnije ispitivati kvalitet pojedinih kompetencija. Osim toga bilo bi korisno utvrditi kako nastavno osoblje procenjuje: u kom stepenu učenici poseduju kompetencije i da li se njihova procena razlikuje od procene učenika. Koristilo bi i da se ispita u kojoj meri je i na koji način, sticanje kompetencija za celoživotno učenje uključeno u obrazovni sistem. Pred obrazovnim institucijama, kao i pred čitavim društvom je zahtevan zadatak koji podrazumeva rad na stavovima o celoživotnom učenju, motivaciji i stepenu posedovanja kompetencija.

Literatura

- BOS (2014). *Karijerno vođenje i savetovanje u srednjim školama u Srbiji – procena stanja i naredni koraci*, Beograd
- Vuković, O. (2015). Kako maturanti procenjuju značaj ključnih kompetencija za celoživotno učenje, *Zbornik radova V međunarodni naučni skup - Vrednosti i identitet*, FLV, Novi Sad
- ELGPN (2014). *Razvoj politike celoživotnog vođenja: evropski paket resursa*, Beograd, Službeni glasnik
- Jokić, B. i sar. (2007). *Ključne kompetencije „učiti kako učiti“ i „poduzetništvo“ u osnovnom školstvu Republike Hrvatske*, Institut za društvena istraživanja, Zagreb, Centar za istraživanja i razvoj obrazovanja
- Prastalo R. (2010). *Kompetencije i karijera*. Preuzeto sa <https://prastaloradojka.files>
- Stangl, S.G & Zimanji, V. (2006). *Menadžment ljudskih resursa*, Subotica, Ekonomski fakultet
- Torrington D & Hall L. (2004). *Menadžment ljudskih resursa*, Beograd, Data status www.azoo.hr/images/stories/dokumenti
<http://www.bos.rs/cgcc/publikacije>

THE PERCEPTION AND DEGREE OF KEY COMPETENCES FOR LIFELONG LEARNING AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS

SUMMARY: Lifelong learning is a continuous daily activity of an individual with the aim to gain or improve knowledge, skills and competences related to their personal, civic, social or professional activities (EU, 2000). Key competences are defined as a multifunctional set of knowledge, skills and attitudes that all individuals need for their personal development, social inclusion and employment. In 2006, the European Union made a recommendation on key competences for lifelong learning. The aim of this paper was to examine how secondary school students in their final year assess the importance and degree to which they have eight key competences for a successful career, as well as their relationship. The study was conducted on a sample of 230 final-year students. For the purpose of the research, the USDU scale (Vuković, 2014) was constructed (Likert-type, containing 31 items, scale reliability $\alpha = 0,925$). According to the results obtained, the students attach the highest importance to the digital competences and communicating in foreign languages. The lowest importance is attached to the mathematical, scientific and technological competence, as well as cultural awareness and expression. Assessment of degree of competence has a similar profile, but values are lower than those of importance. The relationship between estimation of importance and degree of possession is of medium intensity and is significant at the level of 0.01.

KEY WORDS: competences, lifelong learning, career.